

Religioznost i promjene religioznosti kroz odrastanje studenata Sveučilišta u Zadru

---

Dragičević, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:197171>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju
Preddiplomski studij sociologije

Petra Dragičević

**Religioznost i promjene religioznosti kroz odrastanje
studenata Sveučilišta u Zadru**

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Preddiplomski studij sociologije

Religioznost i promjene religioznosti kroz odrastanje studenata Sveučilišta u Zadru

Završni rad

Student/ica:

Petra Dragičević

Mentor/ica:

mr. sc. Ratko Čorić

Komentor/ica:

dr. sc. Mislav Dević, post. dok.

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Petra Dragičević**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Religioznost i promjene religioznosti kroz odrastanje studenata Sveučilišta u Zadru** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. lipnja 2023.

Sažetak

Ovaj završni rad istražuje religioznost studenata Sveučilišta u Zadru koristeći kvalitativnu metodu s ciljem dubljeg razumijevanja njihovih iskustava, uvjerenja i promjena u religioznosti tijekom studentskog života. Fokus istraživanja usmjeren je na stjecanje uvida u različite aspekte religioznosti kao što su vjerovanja, prakse, identitet i percepcija vlastite religijske pripadnosti.

Kroz dubinske intervjuve provedene među skupinom studenata istražujemo njihove priče o religioznosti, njihove motive za vjerovanje, promjene u njihovim uvjerenjima i kako su se njihove religijske prakse mijenjale tijekom studija.

Analizirajući kvalitativne podatke, istražujemo različite obrasce i teme koje proizlaze iz sudionika intervjuva, uključujući utjecaj sveučilišnog okruženja na njihovu religioznost, odnose s vjerskom zajednicom, dileme i konflikte koji su proizašli iz njihovog religijskog identiteta te kako su se nosili s tim izazovima.

Kroz interpretaciju rezultata, identificiramo ključne zaključke i tematske obrasce koji doprinose razumijevanju složenih dinamika religioznosti među studentima. Ovaj rad pruža uvid u subjektivna iskustva studenata vezana uz religioznost te otvara prostor za daljnje istraživanje ove teme.

Ključne riječi: religija; religijska socijalizacija; religioznost; New age koncepti

Religiosity and changes in religiosity during the upbringing of students at the University of Zadar

Abstract

This thesis explores the religiosity of students at the University of Zadar using a qualitative method with the aim of gaining a deeper understanding of their experiences, beliefs, and changes in religiosity during their student life. The research focuses on gaining insights into various aspects of religiosity such as beliefs, practices, identity, and perception of their religious affiliation.

Through in-depth interviews conducted among a group of students, we explore their stories of religiosity, their motives for belief, changes in their beliefs, and how their religious practices have evolved during their studies. By analyzing qualitative data, we investigated different patterns and themes that emerge from the participants' interviews, including the influence of the university environment on their religiosity, relationships with the religious community, dilemmas and conflicts arising from their religious identity, and how they have dealt with these challenges.

Through the interpretation of the results, we identify key findings and thematic patterns that contribute to understanding the complex dynamics of religiosity among students. This work provides insights into students' subjective experiences related to religiosity and opens up avenues for further research on this topic.

Keywords: religion; religious socialization; religiosity; New age concepts

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Predmet i cilj istraživanja.....	3
2.1. Predmet istraživanja.....	3
2.2. Cilj istraživanja.....	3
2.3. Istraživačka pitanja	3
3. Teorijski okvir	3
3.1. Pojam religije, religioznosti i crkvenosti	3
3.2. Pet dimenzija religije Charlesa J. Glocka	5
3.3. Teorija socijalizacije	6
3.4. New Age i novi oblici vjerovanja	7
4. Metodologija	7
5. Rezultati	8
5.1. Odgoj u vjeri.....	8
5.2. Današnji odnos s Bogom.....	15
5.3. Današnji odnos s Crkvom	17
5.4. Vjera u svakodnevnici.....	18
6. Rasprava.....	20
7. Zaključak.....	22
8. Literatura.....	23

1.Uvod

Religioznost je drevna pojava, prisutna u svim kulturama i vremenima. U prošlosti je religija uglavnom bila glavni izvor moralnih vrijednosti i društvenih normi. Međutim, s vremenom su se društveni uvjeti promijenili, što je dovelo do smanjenja važnosti religije u mnogim društvima. Bitno je napomenuti da u današnjem društvu religija i dalje ima značajnu ulogu, ali je često napravljen pomak u načinu na koji se ljudi povezuju s religijom.

Religioznost je bitna tema u mnogim područjima društvenih znanosti. Njegova važnost se posebno ističe u istraživanju mladih ljudi, koji su u fazi izgradnje vlastitog identiteta i koji razvijaju svoje stavove o religiji. Ovaj rad će se usredotočiti na istraživanje religioznosti studenata Sveučilišta u Zadru.

Studenti su u stadiju razvoja identiteta i izloženi su novim idejama i vrijednostima tijekom svoj obrazovanja. Također su, u velikom broju slučajeva, po prvi put izloženi slobodi življenja dalje od svoje obitelji i zajednice. Religioznost mladih u Hrvatskoj, ali i u svijetu, može varirati ovisno o mnogim čimbenicima, uključujući mjesto stanovanja, obiteljsku pozadinu, obrazovanje, socioekonomski status, društvene promjene i globalne trendove.

Mladi često pokazuju manju zainteresiranost za religiozne prakse i manje su formalno povezani s Crkvom ili drugim vjerskim zajednicama. Razlozi za to mogu biti raznoliki, kao na primjer promjene u društvu, urbanizaciju, globalizaciju te sve veći naglasak na znanstvenom kritičkom razmišljanju među mladima. Odlaskom na studij mladi se odvajaju od roditelja, od zajednice gdje su odrasli, pri čemu često odbacuju određene postojeće identifikacije i ideologije s kojima su odgojeni u potrazi za vlastitim identitetom, te se s tim odnos prema religiji i samoj religioznosti često mijenja. Imaju priliku sami slobodno birati uključenost u vjeru, izražavanje religioznosti i izgrađivanje individualnog identiteta neovisno o svojim roditeljima, svojoj zajednici i neovisno o Crkvi kojoj pripadaju.

Na temelju analize istraživanja o tradicionalnoj crkvenoj religioznosti u Hrvatskoj, vidljivi su sljedeći rezultati u područjima identifikacije, vjerovanja i prakse. Konkretno, 96,5% ispitanika je izrazilo svoju pripadnost nekoj konfesiji, pri čemu 89,8% njih se izjasnilo kao katolici.

Religioznost je bila prisutna kod 78,1% ispitanika, a religijska praksa u obitelji, sa fokusom na prenošenje vjere na djecu, slavljenjem blagdana i posvećivanje doma, bila je visoko rasprostranjena u populaciji, dosežući čak iznad 80%. Zanimljivo je primijetiti da se od prakticiranja vjere u obitelji najmanje zajednički moli (7%) (Marinović-Jerolimov, 2005).

Na temelju triju IDIZ-ovih (Institut za društvena istraživanja Zagreb) istraživanja (1986., 1999. i 2004.) Marinović-Jerolimov i Jokić (2010.) analiziraju trendove promjena religioznosti mladih u Hrvatskoj te primjećuju drastičnu obnovu religioznosti koja se događa između prvog i drugog istraživanja, nakon kojih slijedi razdoblje stabilizacije. Pokazatelji obnove su povećanje religiozne identifikacije i u manjoj mjeri povećanje religijske uključenosti. Nakon završetka srednjeg školovanja uključenost pada, a identifikacija se smanjuje. Religija roditelja važniji je faktor za određivanje vlastitog religijskog identiteta nego bilo koji drugi faktor. U istraživanju američke mladeži (Arnett, 2015.) postoji statistički značajna veza roditeljske i dječje religioznosti u razdoblju adolescencije (13 – 17 g.), ali potpuno nestaje nakon toga u razdoblju koje autor naziva nastajuća odraslost (engl. *emerging adulthood*).

Religioznost ne mora biti povezana sa samo jednom konkretnom religijom već implicira subjektivni stav koji nastaje kao posljedica usvajanja pojedinih religijskih vjerovanja. Postoji sve veći rast, kako sociologija religije to naziva, „patchwork“ religija koje po definiciji nastaju kada pojedinac formira svoj vlastiti svjetonazor iz heterogenih elemenata, preuzetih iz različitih religija ili individualnog religijskog iskustva. Kao posljedica globalizacije i modernizacije mladi imaju neograničeni pristup informacijama, te su tako u mogućnosti istraživanja učenja različitih religijskih tradicija.

U Hrvatskoj još uvijek postoji manjak istraživanja koja bi se bavila dubljom analizom religioznosti i njenim utjecajem na društvo i kulturu. Neki od nedostataka postojećih istraživanja uključuju nedostatak kvalitativnih istraživanja koja bi se bavila religioznim iskustvima i stavovima pojedinaca, nedostatak istraživanja koji bi se bavili utjecajem religije na društvo i kulturu te nedostatak istraživanja koji bi se bavili trendovima u religioznosti u Hrvatskoj tijekom vremena. Osim toga, postojeći podaci o religioznosti u Hrvatskoj često su ograničeni na kvantitativna istraživanja koja se temelje na statističkim podacima, a nedostaje im dublja analiza i interpretacija. Stoga je potrebno više istraživanja koja će se baviti kvalitativnom analizom. Također, važno je napomenuti da se religioznost u Hrvatskoj često promatra kroz prizmu rimokatoličke vjere, dok manjinske vjere i njihov utjecaj na društvo i kulturu nisu dovoljno istražene. Iz tog razloga bilo bi korisno provesti istraživanja koja bi se bavila religioznim iskustvima i stavovima pripadnika manjinskih vjera u Hrvatskoj. Postojeći podaci o religioznosti u Hrvatskoj često su zastarjeli ili neadekvatni, stoga bi bilo korisno provesti nova istraživanja koja bi se bavila religioznosti u suvremenom hrvatskom društvu.

2. Predmet i cilj istraživanja

2.1. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja je detaljna analiza religioznosti studenata Sveučilišta u Zadru kako bismo stekli dublji uvid u njihove vjerske uvjerenja, prakse i stavove te razumjeli njihovu religioznu dimenziju u kontekstu sveučilišnog okruženja.

2.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je stjecanje dubljeg razumijevanja dinamike promjene religioznosti prije i nakon odlaska na fakultet, te proširenje horizonta razmišljanja o vjerskim uvjerenjima i duhovnosti među studentima.

Također cilj ovog istraživanja je i produbiti naše razumijevanje utjecaja procesa osamostaljenja na izražaj religioznosti i duhovnosti kod mladih danas, te pružiti uvid u načine na koje mladi prilagođavaju i reinterpreteraju svoje vjerske uvjerenja i duhovnu praksu u novom kontekstu.

2.3. Istraživačka pitanja

U ovom radu postavljena su ukupno 3 istraživačka pitanja.

1. Opisati vlastiti odgoj u vjeri tijekom djetinjstva.
2. Opisati svoj odnos s Bogom/Crkvom tijekom djetinjstva i utjecaj koji je taj odnos imao na vašu duhovnost i vjerske uvjerenja?
3. Opisali svoj odnos s religijom i kakose vlastita vjerovanja oblikuju i izražavaju u današnjem vremenu.

3. Teorijski okvir

3.1. Pojam religije, religioznosti i crkvenosti

Vrlo je izazovno pružiti jedinstvenu i sveobuhvatnu definiciju religije. Naime, religija je iznimno kompleksna i mnogostrukog karaktera, obuhvaćajući različita vjerovanja, prakse, rituale, simbole i svetinje. Rimski filozof Ciceron povezuje pojam "religio" s latinskim

glagolom "relegere" te tvrdi da ta riječ označava služenje i čašćenje bogova. S druge strane, kršćanski teolog Augustin ističe da pojam religije potječe od latinskog glagola "religare" te da izražava povezanost i vezu s Bogom. (Knoblauch, 2004, str. 5).

Zrinščak (2008) iskazuje kako postoje dva osnovna pristupa definiciji religije. Prvi pristup često se naziva supstantivnim pristupom jer ima za cilj pronaći zajednički i razlikovni element svih religija. Jasan primjer supstantivne definicije je vjerovanje u nadnaravno biće i doživljaj moći i snage koji je povezan s tim nadnaravnim bićem¹. Povezivanje osjećaja moći i snage s konceptom svetoga, suprotnog profanom, ključno je za supstantivnu definiciju. Vjerovanje u sveto ili poseban odnos prema svetim stvarima predstavlja važan element ove definicije. Kako bi bila precizna, ova definicija uključuje institucije, prakse, vjerovanja, jezik i simbole (Zrinščak, 2008, str. 26). Važno je također i napomenuti jednu od kritika supstantivnog pristupa; Kritike upućene supstantivnoj definiciji religije ukazuju na njezinu zapadno-centričnost, tj. na to da bitne elemente religije tumači i istražuje iz dominantno kršćanske perspektive. Osim toga, teško se nosi s konceptualizacijom nezapadnjačkih religija poput budizma ili konfucijanizma, kao i novih oblika duhovnosti u suvremenom svijetu poput New Age pokreta (Zrinščak, 2008, str. 26). Zrinščak (2008) nastavlja s drugim pristupom koji pita što religija čini za pojedinca ili društvenu skupinu, i naziva se funkcionalistički pristup. U ovom pristupu naglasak je na funkcijama koje religija obavlja, poput stvaranja smisla ili identiteta, razumijevanja i opravdanja događaja, transcendiranja bioloških ograničenja i slično. Ove funkcionalističke definicije religije fokusiraju se na posljedice koje religija ima na ljude i društvo, umjesto na sadržaj vjerovanja ili praksi. (Zrinščak, 2008, str. 27).

Religioznost i crkvenost su dva pojma koji su često povezani s vjerovanjima i praksama povezanim s religijom, ali imaju različita značenja.

Religioznost obuhvaća vjerovanja, stavove, vrijednosti i prakse koje su povezane s religijom. Osoba koja je religiozna može vjerovati u nadnaravna bića, imati duhovna uvjerenja te može, ali i ne mora, slijediti vjerske obrede, rituale i prakse. Religioznost se može izražavati na različite načine, kao što su molitva, meditacija, refleksija o vlastitom svjetonazoru i moralnim vrijednostima, te poštivanje vjerskih normi i etičkih smjernica.

„Religioznost je postojanost osobe, otvorenost duše, spremnost na doživljaj kao pretpostavka za susret s misterijem, religija je kulturni oblik – kao umjetnost ili znanost – objektivira iz

---

¹ Usp. M. McGUIRE, Religion. The Social Context, Wadsworth Publishing Company, Belmont, 1992.; I. FURSETH – P. REPSTAD, An Introduction to the Sociology of Religion, Classical and Contemporary Perspectives, Ashgate, Abingdon, 2006.

kontinuiranog zajedničkog djelovanja mnogih osoba.“ (Helle, „Einleitung“, u: GeorgSimmel: *GesammelteSchriften*, op. Cit., str.34)

S druge strane, crkvenost se odnosi na pripadnost i aktivno sudjelovanje u crkvi ili drugoj vjerskoj zajednici. Osoba koja je crkvena član je crkvene organizacije, aktivno sudjeluje u njenim obredima i ceremonijama te može slijediti njezine upute i pravila. Mjera crkvenosti često uključuje sudjelovanje u crkvenim aktivnostima poput redovitog bogoslužja, sudjelovanja u vjeronauku, pridržavanja crkvenih propisa ili aktivnog sudjelovanja u volontiranju i drugim crkvenim inicijativama.

3.2. Pet dimenzija religije Charlesa J. Glocka

Sociocrkveno istraživanje se karakterizira time što se religija proučava kroz analizu vjerovanja, organizacijskih modela i crkvenih obreda. Mjerenje religije se temelji na faktorima kao što su učestalost sudjelovanja u crkvenim aktivnostima ili broj članova. U kontekstu mjerenja religioznosti, posebno važnu ulogu ima višedimenzionalni model Charlesa J. Glocka. (Knoblauch, 2004, str.111).

Glock je istraživao religiju kao kompleksan sustav simbola, vjerskih dogmi, vrijednosti i praksi koje se tiču nadnaravnih elemenata i sila izvan našeg svijeta. Ovaj sustav oblikuje našu interpretaciju svijeta i uređuje način na koji doživljavamo i razumijemo naše iskustvo (Knoblauch, 2004, str. 112).

Glock razlikuje pet različitih dimenzija religije:

- *Ideološka dimenzija vjere*, koja uključuju dijeljena vjerska uvjerenja među članovima određene religije.
- *Obredna (ritualna) dimenzija prakse*, kao na primjer misa, vjenčanje ili molitva za stolom.
- *Dimenzija religioznog iskustva*, dakle dimenzija emocionalne veze i povezanosti s nadnaravnim silama ili bićima.
- *Intelektualna dimenzija religioznoga znanja*, dakle razumijevanje relevantnih naučnih spoznaja i izvora religije te njihovo argumentirano i svjesno korištenje.
- *Etička dimenzija religijskoga djelovanja*, dakle norme i vrijednosti koje proizlaze iz religije i manifestiraju se kroz konkretne postupke i djelovanja. (Knoblauch, 2004, str. 112)

U ovom radu ćemo dotaknuti svaku dimenziju na određeni način, no za samo istraživanje posebno je važna treća dimenzija, to jest *dimenzija religioznog iskustva*, koja će biti naš glavni fokus.

Nadalje, Knoblauch (2004) naglašava kako je potrebno obratiti pozornost na to da Glockov višedimenzionalni model prednost daje religioznosti same individue. Cilj ovog istraživanja

nije usmjeren na religiju kao izolirano područje društva, već na razumijevanje uloge vjere i prakticiranja religije u životu pojedinca. Fokus je na tome kako vjera i religijska praksa oblikuju i utječu na individualnu dimenziju, te kako se odražavaju na vrijednosti, identitet, ponašanje i doživljaj svijeta pojedinca. Ovim istraživanjem nastojimo produbiti naše razumijevanje o tome kako vjerski aspekti oblikuju i doprinose kompleksnosti ljudskog iskustva, izvan granica same religijske sfere.

3.3. Teorija socijalizacije

Proces oblikovanja osobe i njezinog ponašanja pod utjecajem društvenog okruženja predstavlja kompleksan fenomen koji u području sociologije poznajemo kao "socijalizacija". Socijalizacija uključuje djelovanje kulture (često putem primarnih nositelja kao što su roditelji) kako bi se potaknulo prihvaćanje uvjerenja i ponašanja koja su očekivana i normativna u određenoj okolini. Ovaj proces socijalizacije odvija se kroz internalizaciju, gdje pojedinac preobražava vanjska pravila ili vrijednosti u svoju unutarnju sferu (Spilka, Hood, Hunsberger i Gorsuch, 2003, str. 107)

Kako u svijetu tako i u Hrvatskoj, usvajanje religijskih vjerovanja i obrasca ponašanja često je neizostavan dio primarne socijalizacije. Najsnažniji oblik religijske primarne socijalizacije se tijekom djetinjstva usvaja u obitelji i zajednici. Osim takve, neformalne religijske socijalizacije, unutar samih religijskih organizacija, kao na primjer školski ili crkveni vjeronauk, odvija se formalna religijska socijalizacija.

Prema rezultatima istraživanja (Francis i Gibson, 1993, str. 248-250) utjecaj roditelja bio je izraženiji kada je riječ o vanjskim oblicima religioznosti (kao npr. sudjelovanje u misnom slavlju) nego kod unutarnjih stavova (poput odnosa s kršćanstvom).

Prepoznavanje važnosti vjere za roditelje, podržavajuće obiteljsko okruženje i sudjelovanje u domaćim religioznim aktivnostima tri su ključna faktora koja utječu na adolescentnu vjernost (Benson, Yager, Wood, Guerra i Manno, 1986, str. 178).

Različite razine religioznosti koje iskazuju roditelji, ali u brojnim slučajevima i zajednica kojoj osoba pripada, pružaju dobru predikciju razine koju će adolescenti i mladi odrasli prihvatiti, preuzeti i zadržati u svom životu.

3.4. New Age i novi oblici vjerovanja

Nije jednostavno definirati što je i što uopće znači New Age. Od samog nastanka New Age-a šezdesetih godina prošlog stoljeća vode se razne polemike je li to religija, filozofija, samo novi religiozni pokret ili nešto slično.

New age je relativno novi fenomen koji proizlazi iz neuspjeha sekularne kulture i odbacivanja tradicionalnih religijskih struktura. Obilježen je prisustvom različitih izvora autoriteta koji teže relativiziranju i potkopavanju jedni drugih, što se ne uklapa u paradigmu koja modelira religiju kao kompleksnu diferenciranu instituciju, koja obično posjeduje dugu povijest i jasno definirane ovlasti (Sutcliffe&Gilhus, 2014, str. 9)

Koncepcija „sve je jedno“ temeljna je za New Age i prožima pokret u svim njegovim raznolikim manifestacijama – od holističkog pristupa zdravlju do nove fizike, od politike do transpersonalne psihologije, od istočnjačkih religija sve do okultnog (Groothuis, 1986, str.18). U samom središtu New Agea je ideja o unutarnjem napredovanju i o samom razvoju ljudske individue, koji se može opisati kao *spiritualnost osobe* (Knoblauch, 2004, str. 228).

New Age svjetonazor podrazumijeva otvorenost za transcendiranje vlastite religijske i grupne pripadnosti s ciljem usvajanja holističkog svjetonazora te promovira ideju novog ekumenizma (Tićac, 1994, str. 276).

New age religija se dakle može najjednostavnije opisati kao izlazak iz tradicionalnih religijskih granica i prelazak u sferu transreligioznosti. Također promiče ideju da su svi putevi prema duhovnosti validni i da je moguće pronaći zajedničke i individuali relevantne elemente i vrijednosti među različitim religijama. Na taj način New age nastoji osnažiti pojedinca u vlastitom individualnom duhovnom putovanju i otvoriti nove perspektive o samoj duhovnosti izvan tradicionalnih religijskih okvira.

GottfriedKuenzlen, protestantski teolog i sociolog kaže (u Hemminger, 1988) : „*Naposljedku moramo imati pred očima kulturalno novo stanje: Religija i crkvenost danas više nisu identični.... Crkva je izgubila svoj religiozni monopol*“ (Bahtijarević, Despot, Dugandžija, Marinović-Bobinac, Jerolimov, Plačko &Zrinščak, 1993, str.188).

4. Metodologija

Za potrebe ovog istraživanja primijenjena je kvalitativna metodologija kako bi se dublje istražila i razumjela bogata raznolikost osobnih iskustava sugovornika/ca u vezi s

religioznošću te njihovim odnosom prema religiji općenito. Kvalitativni pristup omogućuje nam detaljniju analizu, kontekstualizaciju i interpretaciju tih iskustava, pružajući nam dublji uvid u individualne perspektive, vrijednosti i razmišljanja o vjerovanjima i praksi. Za provođenje istraživanja koristila se metoda polustrukturiranog intervjua, koja omogućava otvorenu i fluidnu komunikaciju između sugovornika/ce i istraživača/ce. Ova metoda pruža fleksibilnost i prostor za dublje istraživanje, omogućavajući sudionicima da slobodno izraze svoje misli, osjećaje i iskustva vezana za religioznost i vjerovanja. Za ovo istraživanje odabran je namjerni prigodni uzorak s ciljem da obuhvatimo specifičnu populaciju koja je relevantna za našu studiju i posjeduje određene karakteristike od interesa. Konkretno, uzorak se sastoji od studenata Sveučilišta u Zadru koji su bili izloženi različitim oblicima odgoja u vjeri. Ovim pristupom omogućavamo uvid u različite perspektive, iskustva i raznolikost među sudionicima, što nam omogućuje bogatiju i sveobuhvatniju analizu teme istraživanja. Zbog očuvanja anonimnosti sugovornica, tijekom iznošenja rezultata koristit ćemo oznake S1, S2, S3 i S4 kako bismo identificirali svaku sugovornicu.

Protokol za provođenje intervjua unaprijed je pažljivo izrađen uz konzultacije s mentorom i ko-mentorom, s ciljem da se adekvatno istraže dublje dimenzije religije i religioznosti u životima sudionika. Ovaj protokol je oblikovan kako bi omogućio sudionicima da opisuju svoje osobno iskustvo odgoja u vjeri te da izraze svoj odnos, mišljenje i eventualne promjene koje su se dogodile u njihovom odnosu s religijom, religioznošću ili duhovnošću u današnjem vremenu. Budući da se radi o polustrukturiranom intervjuu, protokol je fleksibilan i prilagodljiv tijekom samog intervjua. Ovakav pristup omogućuje slobodnu i otvorenu komunikaciju s našim sugovornicima, omogućavajući im da slobodno izraze svoje misli, osjećaje i iskustva te da odgovaraju na pitanja na način koji najbolje odgovara njihovom iskustvu. Uzorak ovog istraživanja sastoji se od četiri ispitanice, koje su pažljivo odabrane kako bismo dobili kvalitetne odgovore i dublji uvid u temu istraživanja. Nažalost, nije bilo dostupnih ispitanika muškog spola za uključivanje u ovaj uzorak, zbog manjeg interesa i promišljanja o samoj temi istraživanja. Unatoč tome, fokusirali smo se na prikupljanje vrijednih saznanja od sudionica koje su pristale sudjelovati u istraživanju, kako bismo dobili korisne uvide u njihova iskustva i perspektive.

5. Rezultati

5.1. Odgoj u vjeri

Za početak važno je istaknuti da su sve intervjuirane osobe izjasnile kako su odgojene u okviru katoličke vjere.

Kako bismo bolje razumjeli vjerski odgoj sugovornica, provedeno istraživanje počelo je kratkom analizom religijske pozadine njihovih roditelja i bližnjih. Razumijevanje vjerskog konteksta unutar kojeg su odrasle ove osobe omogućilo nam je stvaranje šire slike njihovog iskustva religijskog odgoja. Otkrivanje utjecaja roditeljskih vjerskih praksi i uvjerenja na sugovornice pružilo nam je detaljniji uvid u oblikovanje njihovog vlastitog identiteta i duhovnog putovanja.

Mislin da su mi roditelji oboje kršteni, mislin da se moj ćaća još i pričestia, a moja mama se samo krstila .... Baba i dide sa materine strane nisu bili kršćani, niti su svoju dicu tako odgajali, nikad nisu išli u crkvu ni virovali pa niti kad je bia pad komunizma. Tako da mojoj materi vjera uopće nije bila važna. Ali moj ćaća ima neku sliku o tome svemu. Ne znan točno kakvu, ali on je tia da idemo u crkvu svake nedjelju, da idemo na ispovijedi kad su blagdani, da se pričestimo, krizmamo i tako to. Ne znan je li to samo do vjere ili do nekog društvenog cilja, odobravanja šta već, ali da, praktički je on to nama usadia. (S1)

Ja sam se u vjeri rodila, u smislu moji roditelji, moja baka i djedovi svi su kršćani i ja sam jednostavno uvedena.... Moji roditelji otkad znam za sebe, svaki tjedan se ide na misu, svaki blagdan se ide na misu i sve ostalo što ide s time. Moj tata je dan danas član crkvenog zbora. (S2)

Otkad znam za sebe sjećam se da su me vodili u crkvu, uvik smo išli mama, ja, brat i sestra. Mama bi išla skoro svake nedjelje, a tata bi iša uglavnom za blagdane ili tako neke prigode, ali mu je opet bilo bitno da mi djeca idemo. Mami je vjera uvijek bila vrlo važna, tata možda nije toliko prakticira, ali uvijek je isto govorila da viruje u Boga. (S3)

Moji roditelji su vjernici, ali nikada nisu baš redovito išli na mise, ali za vrijeme blagdana – Božića i Uskrsa, da. Ali sigurno mogu reći da su me odgajali da virujen, nisu ništa forsirali, ali učinili su vjeru dijelom mog života. (S4)

Kroz prve odgovorene izvedene iz intervjuja, otkrili smo da je prvi korak religijske socijalizacije uglavnom bio odlazak na mise s njihovim roditeljima/obitelji.

Kako bi smo produbili naše razumijevanje, sugovornice su dalje podijelile svoja iskustva odlazaka na misna slavlja tijekom djetinjstva i mladosti, kao i njihove dojmove i razmišljanja vezano uz te trenutke.

Ja san išla (na misu) jer san morala. Najčešće sam išla saprijateljicon da mi nije dosadno, ne bi slušala šta on govori nego bi nas dvi pričali, zezali se. Eto išla san jer san tako ispunjavala neku svoju obavezu, meni je ćaća reka da moranić i ja san išla, ja san se ispovijedala, ja san jela hostije, ja san se pričestila, ja san pivala te pisme, recitirala te molitve, ali meni to nije ništa osobno značilo, meni je to bilo ka da moranićna tjelesni. Jedno je za ocjenu, a jedno je za odobravanje od oca. (S1)

Ja se sjećam, znači jako mala, mene su mama i tata vodili na mise, ja mislim otkad sam ja prohodala da sam svaku nedjelju išla na misu i meni je to bilo kao nešto u smislu „okej nedjelja je, ići ćemo oko što ja znam, 8-9 sati ujutro na misu, ali ja uopće nisam bila svjesna, kao u smislu da ja idem na misu i da postoji Bog, jer ja bi uvijek na misi spavala. (S2)

Sićan se da se mama uvik trudila da budemo dobri i mirni tijekom mise, a ja san to ispoštovala jer san znala da ću dobit čokoladu ili nešto posli ako san dobra. Ali isto se sićan da je uvik bilo tako dosadno i da san samo gledala oko sebe ili se zezala s braton i sestron.i prije nego šta san išla u školu vodili su me u crkvu iako naravno nisan kužila ideju iza svega toga, ali san znala da se svake nedilje ide u crkvu. Onda kad san krenila u školu i kad je krenia vjeronauk smo učili cilu tu priču o vjeri, Bogu, Isusu i tako to. Čak i nakon što smo mi to godinama učili, nikada mi nije postalo lakše ić na misu, to mi se apsolutno nije sviđalo, uvik je bilo dosadno. Jedino šta me držalo je šta su nekad pisme bile dobre. (S3)

Tijekom osnovne škole išla sam redovito u crkvu s prijateljima i sudjelovala san u crkvenom zboru. To je bila uglavnom prilika za dobro druženje u slobodno vrime. Volila san ić na mise za vrime blagdana zbog osićaja zajedništva i jer bi se svi sredili i vidila bi ljude koje dugo nisanvidila. (S4)

Dvije sugovornice (S2 i S3) su se tijekom intervjuja prisjećale njima neugodnih situacija s kojima su se susretale kao djeca dok su išli na misu, što je ostavilo negativan utisak na njihovo daljnje razmišljanje i daljnje oblikovanje njihovog duhovnog putovanja.

Mi smo ti krenuli u 4. osnovne, uz školski vjeronauk, na crkveni vjeronauk. Mi smo ti dolazili i tu smo pričali, odnosno ne, slušali smo, i meni je postalo odbojno jer, znači to je prvi put kada sam se susrela s jednim aspektom vjere koji mi se nije sviđao, a to su bila crkvena čitanja. Ja sam u osnovnoj stvarno imala problema s javnim nastupima i slično, ali sam lijepo čitala, još su časne i kapelani koji su vodili taj vjeronauk znali mog tatu i tako san ti ja uvijek

dobivala čitanja, i to uvijek fucking psalme. I meni je to bilo najstresnije životno iskustvo do tog trenutka ikada. Dođem doma, kažem da mi je to bilo užasno teško i da neću više nikada i onda se dogodi isto opet sljedeći tjedan i nadalje. I ja kažem časni da ja to više ne bi, a ona meni kaže da ja to moram, da je to za Isusa, da nije ni Isusu bilo lako biti na križu, a meni je lakše čitati.... Znači uopće nije bio izbor hoću li ja ili ne. Ja bi do tog čitanja plakala svaki dan. To je početak mog zamjerenja Crkvi i ljudima koji rade za Crkvu, zato jer sam shvatila to ako je neko časna ili kapelan ili župnik, ne znači da je on dobra osoba i da ne znači da je njima stalo do nas.(S2)

Imali smo jednog fratra koji je bia u našoj župi otkad znan za sebe. I bia je vrlo uključen u župu i zna je svakoga. Logično tijekom mise je drža propovijedi, ali ima je jednu veliku manu, a to je da bi često proziva nas dicu i nešto nas ispitiva i poveziva to s tin šta je govorila ili šta već. I kad bi te prozva, to bi bilo tako neugodno iskustvo i ja san to mrzila. A toliko me često proziva, pogotovo onaj period kad smo se tribali pričestit, pa poslije i kad smo se tribali krizmat. Apsolutno san mrzila to. Doslovno ne bi tila ić na misu od straha da će me prozvat tijekom mise, i to ne samo ja. Svi koje san znala, od prijatelja jel, svi smo to mrzili. Doslovno kad bi predosjećali da će krenit prozivat bi se sakrivali iza drugih ljudi, spustili glave i ne radili kontakt očima. Nekad bi čak proziva samo da vidi jel pratiš pa bi te nešto zapita iz evanđelja. Ko u školi zapravo. A da ne krenen o tome kad bi se biralo na vjeronauku ko će čitat čitanja na misi. Pa bi ti nabili grižnju savjest ako ne želiš, da li bi ti neku iluziju slobodnog izbora, ali zapravo izbora nije bilo. Uglavnom ić na misu je bilo tako stresno nekad i definitivno da mogu birat, ne bi to ponovila. (S3)

Što se tiče još nekih aspekta praktičnog dijela vjerovanja, tijekom intervjua smo se dotakli i molitvi i ostalih načina iskazivanja vjere. Naš cilj je bio razumjeti kako su sugovornice tumačile i prakticirale te elemente u prošlosti, kako bismo mogli usporediti te spoznaje s današnjim stanjem.

Par puta san se probala pomolit. Na primjer čula bi neke kako pričaju o tome ili bi vidjela na serijama pa bi se pitala ka šta je s tin. Meni mater i ćaća na primjer to nikad nisu radili, pa se sićan ja san samo ono jedan put kleknula kraj kreveta, ko u filmovima, ali san se odmah uvalila ka šta ti radiš, šta ti pokušavaš. Ono mislin se ovo nema smisla. Sićan se na primjer i kad san bila bolesna ljudi su mi govorila ka molit ću se za tebe, a meni to ništa ne

predstavlja, meni to uopće ništa ne znači, ali to njima očito znači, to je način na koji oni izražavaju suosjećanje i briga za tebe na način na koji oni najbolje znaju. To je njihov način pomaganja. Nije da me bilo briga, meni stvarno to ništa ne znači, ali svejedno hvala. Bila bi bar zahvalna na gesti. (S1)

Ja znam da sam se ja molila prije spavanja, ali to ti je, to se svelo u smislu, kao što ujutro pereš zube, tako sam se navečer molila, uvijek iste stvari. To je nešto tijekom mog dana što ja moram raditi. Svako jutro prije škole, meni je to iskreno bilo predivno, moja baka bi mene blagoslovila prije odlaska u školu, i cijelu osnovnu i cijelu srednju, kad sam i prestala s Crkvom, Bogom i blablabla, i dalje bi joj to dopustila jer je to bio kao neki naš ritual, uopće nije imalo meni toliko veze s Bogom koliko da ona meni pokaže ljubav koju osjeća prema meni. Ujutro je znači bio blagoslov od bake, pomoliti se za ručak to je bilo jedno vrijeme kad sam bila mala, ili bi se moj tata samo na primjer prekrižio, ali mislim da je to bilo samo kao stvar refleksa.(S2)

Imala sam običaj jedno vrijeme pomoliti se prije spavanja, to jest, prikrstiti se. Sićan se da bi baš bila ljuta na sebe kad bi zaboravila, iako nisam znala za što. To je samo bila loša stvar za napraviti. Sigurno bi se molila kad bi me bilo strah u vezi nečega, ali ne toliko u smislu utjehe, nego kao da povećam svoje šanse da situacija, koja god da je, dobro završi. Možda bi još kad bi bila neki blagdan, pa bi se ko obitelj skupa pomolili prije ručka. Pokušala sam imati neke razgovore s Bogom nekad, možda kad bi nešto krivo napravila, ali to sve zbog nekog straha kojeg sam imala od Boga, pa čisto da zna da mi je bilo žao. (S3)

Vrlo rijetko bi sama se molila, to nikad nije ušlo u moje navike. Nikada to nisam shvaćala pre ozbiljno. Iako, bilo je nekoliko pokušaja prije neke kontrolne u školi. Osim toga ništa posebno. (S4)

Najbitniji dio prvog dijela intervjua bilo je istražiti osobno mišljenje sugovornica o njihovom vjerovanju i samoj ideji Boga koju su imali tijekom odrastanja. Ova analiza je imala za cilj dublje razumijevanje njihovih uvjerenja tada i kako su te ideje utjecale na njihovu svakodnevicu i osobni razvoj. U svrhu ovog dijela analize, bilo je neophodno uključiti nekoliko duljih citata kako bismo bolje razumjeli inače obuhvatnu temu. Ti citati pružaju detaljniji uvid u misli i perspektive naših sugovornica o njihovom vjerovanju i konceptu Boga tijekom njihovog odrastanja.

Ne mogu reć da san ikad baš virovala. . Ja se sićan da san se ja pitala kao „Zašto ja ne virujen u to?“, kužiš? U smislu, ja vidin ove ljude, svi idu u crkvu na misu, oni ovo stvarno viruju, stvarno proživljavaju i misle na to, i moje prijateljice, neke od najbližih jesu religiozne, a ja ono ne virujen. Sićan se da san se baš pitala, samu sebe.... Zašto?.... Ja san tila, ja san tila povirovat u to kao šta ja propuštan. Jer ako su ovi ljudi toliko emocionalno vezani za ovako nešto šta meni fali, nešto mi fali da ja virujen u to. Samo se sićan da nisan mogla sebi dovoljno dobro obrazložit zašto ja ne virujen u to, samo san znala da nisan i da san bila nekako ravnodušna. Nikad nisan ni shvaćala neke religiozne moralne okosnice ajmo to tako nazvati, u smislu, ka ne smiš radit ovo ili moraš se ponašat ovako ili onako jer Bog tako kaže, nikad nisan na to gledala tako jer to su vrlo često bile neki osnovni bonton i nemamo razloga to pripisati Bogu nego je to nešto kako bi se tribali svi ponašati. Mislím da sam ja dosta Boga ravnala sa mojinćaćon, u smislu da zato šta je on meni govoría da ja moranić na to, ja san njega shvaćala kao neki muški autoritet, i na način na koji se to sve predstavljalo, da on gleda cilovrime na tebe, da ti govori šta smiš, a šta ne smiš radit, da ti na neki način ponašanje ogranićava, ja san njega tako shvaćala. Ja san to shvatila kao neki autoritet koji ja kao mlađa osoba moran poštitvat. Ali da on ima neke magićne moći iscjeljenja i da će mi uslišit neke moje želje ili molitve to ne. Samo ono, čak i ako ja Njega ne vidin, ja ga moran poštitvat. (S1)

Moje mišljenje o Bogu je bilo da je Bog jedno oko, kao Sauronovo oko, koje apsolutno sve vidi i ja ne smijem ništa raditi što znam da je grijeh jer će on mene vidjeti i da ću ja gorjeti u paklu. Bilo šta, onako nešto trivijalno, ja kao nešto sam htjela napraviti i ja znam da to nije ništa loše i da je to normalno, ali neću zato jer znam da su to pričali u crkvi na propovijedi da je to grijeh i onda kao ne smijem, jer Bog me svugdje vidi. I onda nekad bi se znala, nešto napraviti što znam da nije u skladu mog vjerskog ućenja i Boga i onda bi se poslije osjećala tako fucking loše, u smislu baš bi se bojala. Uglavnom to je bilo. Nije Bog bio onako ko sad da je to ljubav ili nešto. Mislím da je sve na početku što se tiće moje vjere u Boga na temelju ne propitkivanje i vjerovanja roditeljima i da nisan uopće bila upoznata s nećim drugim. I da nisan uopće imala snage maknit se od toga jer sam se bojala. Strah je bio velika motivacija moje vjere. (S2)

Kad se prisjetin kakav san osjećaj imala u vezi same vjere i vjerovanja, moranreć da san vrlo rano krenila propitkivat sve to. Na primjer, sjećam se da momenata, dok san još bila dite, osnovna škola, di san bila svjesna da baš ne virujen u to sve ali san imala takvu grižnju savjest u vezi toga. Baš san se tada trudila i pazit na misi, nekako si stavit u glavu da ja stvarno virujen u to (iako nisan), bilo mi je ža jer san mislila da nešto propušan. Osim šta mi je bilo ža, bila san užasno poplašena jer iako nisanvirovala, svejedno san mislila da ću gorit u paklu zbog toga i u nikojen slučaju nisan nikome tila reć o mojin sumnjama. Ako san ikad i virovala, što možda stvarno nekad jesan, to je sigurno bilo motivirano nekim strahom. I ako gledan nazad na svoj odgoj, ne mogu reć da je vjera previše utjecala na to, mislinuvik je bila negdi u pozadini ali ovako čisti odgoj je bia neki normalni bonton i mislin da ti ne triba vjera da te nauči normalno se ponašat. Mislin da vjera, cilovrimegovorin vjera ali po svom slučaju mislin na kršćanstvu, više uzima credit za to ali to je neko normalno ponašanje. Nisan ja išla ka svaki dan živit po 10 božjih zapovijedi ili šta već, nije me moglo bit manje briga. (S3)

Može se reć da san k odite pokušala virovat u Boga jer mi je vjera na neki način bila nametnuta, na trenutke možda čak i jesan virovala, ali iskreno nisan se nikad s tin previše zamarala. Vjera je bila dio mog života, ali nekako uvik u pozadini. (S4)

Prilikom analize stavova sugovornica 2 i 3, primjećujemo da je njihovo vjerovanje uglavnom bilo motivirano strahom. Slično tome, kod sugovornice 1 primjećujemo sličan obrazac, gdje je Bogu pridala autoritativnu figuru i uspostavila paralelu s njenim ocem. U skladu s nekim ranijim tumačenjima, kao što je to iznio i Freud, religija nastaje iz kombinacije straha od očinske figure i ljubavi prema njoj istodobno (što se povezuje s ambivalentnim osjećajima). U ovom kontekstu, očinska figura dobiva karakteristike božanstva, dok božanstvo dobiva karakteristike oca (Šušnjić, 1990, str. 210).

Dodatno, neke od naših sugovornica izrazile su svoje nezadovoljstvo zbog ograničenih mogućnosti otvorene rasprave o religiji sa svojim roditeljima. Ova saznanja ukazuju na prisutnost prepreka u komunikaciji unutar obitelji kada je riječ o religioznim temama. Njihovo iskazivanje nezadovoljstva naglašava važnost otvorenog i podržavajućeg okruženja u kojem bi mladi ljudi mogli slobodno izražavati svoje stavove i postavljati pitanja vezana uz vjeru. Razumijevanje ovih ograničenja pruža nam mogućnost sagledavanja različitih perspektiva i potreba mladih ljudi u procesu izgradnje vlastitog sistema vjerovanja.

Kada ja god kao krenem s tim nekim razgovorom, oni mi govore kao „joj nemoj, nemoj se o tome razgovarati.... Tako da mislim, pogotovo moj tata, baš vidim da bi on imao puno toga za reć ali da ne prića zato jer se boji. I ono, bilo koje odstupanje od tog nekog ućenog vjerovanja je kao grijeh, i propitkivanje je grijeh i mislim da je ono sve kao neću zato jer ću gorjet u paklu. Mislim da su oni počeli shvaćati da sam ja počela shvaćati više od toga u što sam bila uvedena rođenjem. Ali znam isto tako da oni sami nisu svjesni ogromnog smeća koji stoji iza same religije, iza samog kršćanstva, iza Crkve. Njih to ne zanima, oni to ni ne žele naučiti jer opet ponavljam strah od pakla. Oni meni ne zamjeraju to što ja sad ne idem u crkvu u Zadru, mislim da im je bitnije da sam sretna i da sam dobar čovjek nego da sam vjernik. (S2)

Doma me se samo učilo da poštujen vjeru, znan da moji roditelji nikad nisu propitkivali zašto oni vjeruju jer su jednostavno takvi. Nisan mogla virovat da jedna religija može imati toliko moći i utjecaja nad ljudima, bez da se oni većinu vremena zapitaju zašto. I ne mogu virovat da je normalno da mene niko nije pita želin li ja to, želin li da vjera ima toliku ulogu u mom životu, vjera koju ja nisan ni sama izabrala. Pogotovo zato šta mi doma niko nije zna konkretno reć zašto mi u to virujemo i zašto i kako to da baš mi virujemo u pravu stvar a masu ostalih ljudi u svitu su u krivu. Mislin da mi je tada ali i dan danas najteže bilo prihvatit to slipovirovanje. Prije se nisam osjećala baš slobodno da razgovaram sa svojima o kršćanstvu i vjeri općenito, jednostavno nisu ništa htjeli propitkivat iako sam ja imala dosta pitanja, sve su takve teme smatrali bogohuljenjem i da se o tome ne treba pričati, ne samo uključujući roditelje nego i braću i sestre. Danas već mogu slobodnije, jer iako većina njih nije promijenila mišljenje, mene nije briga te me ne mogu natjerati da vjerujem u nešto. (S3)

5.2. Današnji odnos s Bogom

Kada razmotrimo rezultate današnjeg odnosa s Bogom koji su iznijele naše sugovornice, primjećujemo značenje i raznolike perspektive. Kroz njihove priće, možemo sagledati kako se odnos s Bogom manifestira na različite načine. Također vidimo da su neke sugovornice izgradile vlastitu interpretaciju vjere, prilagođavajući je svojim osobnim vrijednostima i uvjerenjima, dok su ostali iskazali distancu ili čak neizvjesnost u vezi s vjerom. Ponavljam da će se opet ponavljati malo dulji citati zbog same kompleksnosti teme.

Iskreno meni općenito religija ne predstavlja ništa u životu, mislin da san ja već odrasla na tome da ja ne želin da meni neko govori kako ću ja mislit, u smislu da me usmjerava nekako moralno, jer mislin da san naučila svoja moralna stajališta iz društvenih pravila i situacija. Sada je moj odnos s Bogom više priša u neki prijezir. Kao šta san ja to tribala kao dite naučit iz toga. Ako čak i postoji nešto, zašto je svijet onda ovakav, ako je On toliko milosrdan, zašto On dopušta ovoliko loših stvari. Ako ćemo iskreno, meni je malo djetinjasto kad odrasli s takvom radosti govore o Bogu, ono molim te odrasti. Ti kao odrasla osoba govoriš da će nas spasit neki gospodin iz svemira, ono molin te uzmi svoj život u svoje ruke i radi nešto konkretno.(S1)

Mislim da nemam sad neki odgovor za to jer ne mogu ni definirati Boga zato jer mislim da je Bog samo jedan od sinonima koji danas upotrebljavam ko neku veću silu koja utječe na tijek događaja. Meni ima najviše smisla da ti kroz cijeli svoj život, i postupke koje ti biraš da na neki način utječeš na stvari koje će se tebi dogodit, ko u smislu karma i takve stvari. Jer to sam stvarno na primjer puno puta vidjela da se događa, ta karma. Kako si me natjerala da razmišljam, mislim da se i dalje bojim Boga. Mislim da se stvarno taj strah internalizirao, kad ovako propitkujem stvari. Uvijek postoji to da nitko ne može dokazati da li Bog postoji ili ne, kao odgojena sam da vjerujem, prestala sam vjerovati sada ali šta ako postoji, šta ako sam bila na pravom putu i onda sam skrenula hahaha. Ali opet vjera u Boga mi više nije slijepa, ako ću sad vjerovati u nešto vjerujem u to s dozom skepse, kao nije sve to baš kako se piše, baš sve i propitkujem ali više ne razmišljam o tome toliko nego živim život kao čovjek i onda nekako mislim da nema veze hoću li ja ići u crkvu ili ne, da ću završit u raj u ako ga uopće ima, nego živim život. (S2)

Ne znan uopće o kojoj verziji Boga pričamo. Mogu reć da ako mi je išta dobro donia u životu to je činjenica da kad nisam mogla nać krivca za neku vrlo lošu stvar šta se dogodi, mogu okrivit njega i bit ljuta na njega. Jer ako vjernici mogu njemu dat zasluge za sve dobre stvari, onda ajmo bit pravedni i krivit ga i za loše stvari. Tako da san danas uglavnom, bez obzira virujen li ili ne, vrlo ljuta na njega. I uopće me više nije strah. Ako postoji, ne smatram ga da je neki svemogućí dobri Bog, eto tako. Teško je to opisat, ali ne mogu naći neke pozitivne osićaje za njega, nisam mogla baš ni tada ali tada je više biaosićaj ravnodušnosti, sada uglavnom vežem negativne osićaje i mišljenja. Sad hoće li mi se to obit od glavu jedan dan ja ne znan, ali isto znan da se ponašan kako triba, da nikome ne radin zlo, poštuven svakoga i svaćiju vjeru i ne triba mi neki bog za to. Ako postoji raj i sve to, i ako je jedini problem mog

upada tu taj šta ne virujenslipo u nekoga, onda neka hvala, ne želin ni pripadat toj vjeri. I sa ovim svime ne govorin da je religija i vjera loša stvar, naprotiv ima dosta dobrog u svemu tome, ali očito nije za svakoga. (S3)

Danas moj odnos s Bogom skoro pa i ne postoji. Nekad se osićan krivo kad me baka pita iden li u crkvu pa joj kažen da nisan i nekad joj lažen da se sama pomolin tu i tamo. Inače, rekla bi da san agnostik. Nikad neću reć da san sigurna da Bog ne postoji jer uvik ostavljan šansu, jer znan da ništa ne znan. Ali On u mom životu trenutno ne predstavlja ništa. (S4)

5.3. Današnji odnos s Crkvom

Osim analize današnjeg odnosa sugovornica s Bogom, bilo je također bitno usporediti njihov današnji odnos s Crkvom. Cilj je bio razumjeti razlike u njihovim pristupima vjerskim zajednicama vjernika nakon stjecanja veće autonomije. Za razliku od odgovora na ostala pitanja, zapažamo da su sve sugovornice uglavnom iznijele slične odgovore koji nose negativne konotacije.

Protivnik sam organizacije koja je stoljećima toliko upravljala u utjecala na živote ljudi. Hrvatska bi trebala biti sekularna država, ali Crkva još uvijek ima preveliku ulogu i previše diktira stvari koje su od političke i društvene važnosti. Mislim da vjeronauk treba izbaciti iz škole, neka oni koji hoće ići na vjeronauk, idu na vjeronauk ali u crkvi. Mogu onda reći i da je moj općeniti problem sa religijom, ili jedan od, šta mi nameću dosta tradicionalnih, konzervativnih stajališta i to neko moralno preskribiranje mi stvarno ide na živce. Mislin da bi se i one mogle sa vrimenonminjat. (S1)

Crkva i Bog totalno odvojeno. Kad sam ja shvatila koliko para se vrti u Crkvi, a propovijedaju o dijeljenju i o pomaganju siromašnima. Totalno odbojno, ne mogu više organski pojmiti odlazak u crkvu i ispovijedi i takve neke stvari. Više ne vjerujem u Crkvu. Prije su mi Crkva i Bog bili jednako, a sada su mi totalni anonimi. Crkva orkestrira u našoj državi apsolutno sve. Postoje neke knjige koje sam pročitala koje su mi promijenile pogled na Crkvu kao instituciju. I kad počela u tom nekom smjeru razmišljati, gledati neke dokumentarce, počinješ se upoznavati s tim nekim lošim stranama Crkve i onda zapravo shvatiš kao okej to nije ono kako si cijelo vrijeme bio učen i shvatiš da ima toliko puno negativnih stvari.... (S2)

Vjerojatno mi je odnos s Crkvom gori nego s Bogom. Samo dok razmišljan o Crkvi kao instituciji naljutin se. Mislin da je to sve otišlo u tako krivom smjeru i sve više i više to vidim kao pranje mozga i da se sve više vrti oko novca. Ne želim apsolutno da me se asocira sa Crkvom kao institucijom. Osobno mislin da se sve više ljudi protivi Crkvi, bar koliko ja vidim oko sebe. Mislim da ako iko istinski želi vjerovat u nešto, onda je dosta to osobno rješavat, sam sa sobom u nekim privatnim sferama, ili bar da jedna vjera nema toliku dominaciju u našem društvu i da je inkluzivnija. Mogu nabrojati više negativnih stvari šta vezujen za nju, nego li pozitivnih i mislim da će se to teško prominit. Otkad sam otišla na faks, ne idem na mise te ne prakticiram te neke ostale rituale kao što su molitva i slično, ne idem na misu ni kada dođem kući ni za blagdane. To je nešto što su oni jednostavno trebali prihvatiti, jer mogla sam ići na silu, bez iti malo interesa ali sam to smatrala gorim nego zapravo ne otići. (S3)

Crkvu kao instituciju generalno ne volin. Ne mogu nekako s njoj povezat neke pozitivne stvari, samo razmišljan koliko mržnje vidit od te zajednice, ili čak i kad vidin neke pozitivne poruke ili nešto ne čini mi se to totalno iskreno. Odlazak na misu mi nema smisla, ali i dalje volinotić na misu oko Božića i Uskrsa s obitelji, sredit se, čut lipe božićne pisme, ali sve je to čisto ritualno. Možda iz neke želje da očuvan tu tradiciju i to je to. (S4)

Odgovori naglašavaju eventualne frustracije, razočaranja ili nezadovoljstvo koje su sugovornice doživjele u okviru crkvene institucije i crkvene zajednice.

5.4. Vjera u svakodnevnicu

Kao posljednje pitanje istražili smo kako se vjera pojavljuje u svakodnevnom životu naših sugovornica. Važno je napomenuti da pojam vjere u ovom kontekstu nije ograničen samo na kršćanstvo, već obuhvaća bilo koji oblik duhovnosti koji one osobno smatraju ispravnim za sebe.

Ako računamo horoskop, onda je to jedini način na koji se išta tako pojavljuje u mojoj svakodnevnicu. Tek san nedavno počela bit uključena u to, jer meni je to način di možeš puno pričati o tome s drugim ljudima, fascinantno je koliko pozicija zvijezda u trenutku u kojem si ti rođena, može toliko se poklapati sa tvojim karakternim crtama. Ja kad san čitala svoje, vidila san toliko stvari o kojima nisan razmišljala, a ispale su istinite. . Mislin da ja ne znan dosta o tome da kažem šta je i šta nije, alželinvirovat da je. Jer nije da ti oni preksribiraju neke moralne karakteristike ili da ti govore kako da živiš. To su neke pozitivne stvari. Da ti

horoskop nameće neke karakteristike ka da ti moraš nešto tako radit, to bi bilo problematično. I onda ja ne bi tila znat više o tome. (S1)

Opet roditelji.... Mene je ovo toliko počelo živcirat da sam na rubu.... Najviše u aspektu kao ako ja nešto prođem onda se prvo zahvaljuje Bogu, ništa meni, jer kao Bog je imao nešto s tim, a ne ja koja sam učila i nisam spavala. Ja to njih puštam jer znam da je njima to ono.... I kao kažu mi Bog ti daje zdravlje. I onda mi bude ono paf, šta ako stvarno je i vidi na koji ja način razmišljam o njemu i prestane mi dati zdravlje.... Uvijek se javlja taj neki strah. Ne tražim utjehu u Bogu. Utjehu tražim dok čitam, znači u čitanju, u glazbi.... Mislim da mi totalno skreće pažnju sa stvari koje ne mogu promijeniti i na koje ne mogu utjecati. (S2)

Ne mogu reć da se pojavljuje. Ne tražim aktivno neko vjerovanje, puštam da stvari dođu prirodno. Pokušavam biti najbolja verzija sebe, ali ne vežem to za ničije tuđe ideologije i vjerovanja. Virujen u nešto ali opet mislin da ne treba sve imat neki etiketu i ime. Poštujen tuđe religije, ali ne želin da meni itko više nameće neku religiju, ideologiju ili bilo šta. (S3)

Jedini način na koji se religija pojavljuje u mojoj svakodavnici je u nekakvim izrazima kao „fala Bogu“ ili „ne daj Bože“, ali to su za mene fraze koje automatski izgovaran dok pritom ne mislin zapravo da Bog tu ima utjecaja. Život mi je isti s religijom i bez nje. Ja se u njoj ne pronalazim. (S4)

Zanimljivo je kako su se gotovo sve sugovornice u zaključnim izjava dotakle pitanja života i smrti, pri čemu možemo vidjeti da tri od četiri sugovornice izražavaju vjerovanje u reinkarnaciju, unatoč tome što su sve odgojene u kršćanstvu i ideji raja i pakla.

Nisan budist ni hinduist ali volinvirovat u neki tip reinkarnacije. Nikad nisanvirovala u raj ili pakao jer sama ta pravila za ić u raj ili pakao su mi tako arbitrarna. (S1)

Zapravo ako sad moram neku vjeru koja mi ima najviše smisla, definitivno mi najviše smisla ima reinkarnacija. Najviše mi ima smisla da mi načinom na koji mi živimo ovaj život koji nam je u trenutku dan, sebi nekako dirigiramo onaj sljedeći. Kao imam taj neki princip vjerovanja za život nakon smrti. (S2)

Često san razmišljala o tom pitanju ka šta se dogodi nakon šta umremo. Iskreno raj nisan nikad mogla baš skužit i zamislit, pakao već nekako, vatra jel. Ali danas kad god me neko pita u vezi toga uvijek kažen da virujen u reinkarnaciju. To mi nekako ima najviše smisla i nekako u tome nalazin najviše utjehe. Da tvoja energija ide nekako u krug.

6. Rasprava

Na samom početku intervjua očito je da su sve naše sugovornice, možda u različitim mjerama, bile odgojene u okviru katoličke vjere. Ova činjenica ne iznenađuje s obzirom na to da se Hrvatska kao država, pretežito smatra tradicionalno katoličkom. Katolička vjera ima duboke korijene u hrvatskom društvu i još uvijek ima značajan utjecaj na kulturu, vrijednosti i svakodnevni život većine ljudi.

Analizirajući rezultate, primijetili smo da je jedan od prvih oblika religijske socijalizacije naših sugovornica bio odlazak na misno slavlje. Redovito prisustvovanje misi i sudjelovanje u vjerskim obredima bilo je sastavni dio njihovog odrastanja i obiteljske prakse. Iako su kao djeca redovito išle na misu, njihovi odgovori ukazuju da je to bilo više formalno sudjelovanje nego duboko duhovno iskustvo, što je za djecu i razumljivo. Istaknuto je da su kao djeca često sudjelovali u vjerskim obredima iz obaveze, kao dio društvenog očekivanja ili kao način udovoljavanja roditelja i okoline. Kroz proces odrastanja i odlazak na fakultet, počele su propitkivati i razmišljati o svojim vjerskim uvjerenjima. Neki od njih su otkrili da im odlazak na misu, ali i na primjer molitva, ne donose zadovoljstvo ili smisao, te su se počeli udaljavati od formalne vjerske prakse.

Kroz intervjue primjećujemo različite obrasce u njihovom odnosu prema vjeri, ali i prema Bogu. Sve sugovornice osim jedne su smatrale da, iako nisu stopostotno vjerovala ili htjele vjerovati, njihov odnos s Bogom je bio motiviran strahom od Boga. Taj strah može biti rezultat religiozne socijalizacije koja stavlja naglasak na kaznu i moralne norme, umjesto na ljubav i prihvaćanje. Iako se sugovornice slažu u mišljenju da religija nije imala ključan utjecaj na njihov odgoj, odnosno da nije bila temelj za oblikovanje njihovog ponašanja (već normalno ponašanje

smatraju samo vrstom bontona), primjećujemo i pojedinačne primjere gdje je strah od Boga ograničavao ponašanje nekih sugovornica.

Dvije sugovornice su istaknule problem manjka otvorene komunikacije s obitelji o temi religije. Iz njihovih iskaza vidimo da je u njihovim obiteljima bilo prisutno nepisano pravilo da se vjera ne propitkuje i da je takvo postavljanje pitanja bilo zabranjeno. Ova zabrana propitkivanja vjere može stvoriti osjećaj ograničenosti i otežati slobodno izražavanje vlastitih misli, sumnji ili nedoumica u vezi s religijskim uvjerenjima.

Sugovornice koje su podijelile svoje iskustvo da nisu vjerovali kao djeca, opisale su da su se osjećale kao da propuštaju nešto bitno, te su se zbog toga osjećale krivima i kao da s njima nešto nije u redu. Ovo ukazuje na utjecaj društva koje često postavlja vjerska uvjerenja kao normu, stvarajući osjećaj izoliranosti ili abnormalnosti kod onih koji ne dijele ista uvjerenja. Za njih vjera nije bila značajan dio njihovog života od djetinjstva, niti je bila središnji element njihove duhovnosti. Iako su bile izložene vjerskim idejama i praksama unutar svoje okoline, nisu usvojile ta uvjerenja kao svoja.

Sve sugovornice su jednoglasno iznijele svoj stav da trenutno nemaju nikakav osobni odnos s Bogom, barem ne s verzijom Boga s kojom su bile odgojene. Ovaj zajednički stav sugerira da su se njihova uvjerenja i pogledi na religiju promijenili tijekom vremena, te da su stvorile vlastitu ideju ili shvaćanje vjere koje se razlikuje od onoga što su naučile u svom odgoju. Stvaranje vlastitih ideja možemo spojiti s konceptom New age vjerovanja gdje vidimo kako sugovornice izlaze iz religijskih granica i u svoja vjerovanja uključuju koncepte kao što su karma, reinkarnacija i horoskopi. Primjećujemo kako se sugovornice oslobađaju religijskih granica te u svoja vjerovanja čak uključuju koncepte ostalih religija kao što su karma, reinkarnacija, ali i na primjer horoskopi, koji u današnje doba postaju sve dominantniji. Ovo im omogućuje da istraže alternative izvan tradicionalnih religijskih okvira i pronađu vlastiti put u shvaćanju svijeta i univerzalnih pitanja, kao što je na primjer pitanje života nakon smrti. Što se tiče samog odnosa s Crkvom, sve sugovornice su izrazile izrazito negativna mišljenja o Crkvi kao instituciji. Ti negativni stavovi proizlaze iz različitih razloga, uključujući zamjerke prema Crkvi iz njihova djetinjstva, kao i rezultate njihovog samostalnog istraživanja i pristupa sve većem izvoru informacija o Crkvi i njenoj povijesti, ali i još uvijek često diskriminirajućim i neprijateljskim stavovima prema određenim modernijim vrijednostima.

Na temelju prikupljenih podataka, možemo zaključiti da današnje sugovornice ne osjećaju potrebu za nekim definiranim vjerovanjem ili pripadanjem određenoj religijskoj zajednici. Izražavajući negativna mišljenja o Crkvi kao instituciji, kao i svoju slobodnu intelektualnu i duhovnu autonomiju, sugovornice pokazuju da preferiraju osobni, individualizirani pristup

spiritualnosti. Naglašavaju važnost istraživanja, otvorenosti prema različitim idejama i sposobnost oblikovanja vlastitog sustava vjerovanja, koji može uključivati elemente iz različitih izvora i tradicija.

7. Zaključak

U današnjem svijetu, sve veći broj studenata odabire put samostalnog istraživanja i kritičkog razmišljanja o svojoj religioznosti nakon odlaska na fakultet. Jedan od ključnih faktora koji utječu na to je izloženost različitim idejama, teorijama i svjetonazoru. Studenti se susreću s novim perspektivama na svijet, potičući ih na kritičko razmišljanje i otvarajući im prostor za stjecanje znanstvenih spoznaja. Ova nova saznanja mogu dovesti do sukoba s njihovim prethodnim vjerskim uvjerenjima, jer se mogu pojaviti kontradikcije i suprotnosti između znanstvenih spoznaja i tradicionalnih vjerskih učenja koja su im bila poznata prije odlaska na fakultet.

Uz to, kritičko razmišljanje i autonomija koje studenti stječu na fakultetima potiču ih da preuzmu odgovornost za vlastite vjerske stavove. Umjesto da prihvaćaju vjeru na temelju tradicije ili autoriteta, studenti teže razumjeti vlastite vrijednosti, uvjerenja i iskustva. No odbacivanje starih i stvaranje vlastitih uvjerenja nije negativna pojava. Ona omogućava studentima da razviju vlastitu duhovnost na temelju moralnih vrijednosti, iskustava i dubljeg razumijevanja svijeta oko sebe.

Zaključak religioznosti studenata temelji se na prikupljenim informacijama iz provedenih intervjua. Analizirajući odgovore sugovornica, uočili smo različite obrasce i stavove prema religiji i duhovnosti među studentima.

Unatoč odgoju u određenoj vjeri, primijetili smo da većina intervjuiranih studenata danas ne osjeća povezanost s tradicionalnim religioznim uvjerenjima.

Danas sugovornice pokazuju manju sklonost prema institucionaliziranoj religiji i iskazivanju odnosa prema tradicionalnim oblicima vjerovanja. Umjesto toga, primjećujemo da se mnoge okreću alternativnim konceptima duhovnosti i traže individualizirane puteve u pronalaženju smisla. Kroz eksploraciju ideja kao što su karma ili reinkarnacija studenti izlaze iz religijskih

granica i stvaraju vlastite ideje o vjerovanju. Ovi rezultati ukazuju na promjene u načinu razmišljanja i shvaćanju religioznosti među studentima. Individualnost, autonomija i sloboda istraživanja igraju važnu ulogu u formiranju njihovih vjerovanja. Religija kao institucija i tradicionalni oblici vjerovanja ne više ne igraju dominantnu ulogu u njihovim životima.

8. Literatura

- Bahtijarević, Š. (1993). Prilozi izučavanju nereligioznosti i ateizma II. *Zagreb: IDIS*.
- Benson, P. L., Yager, R. J., Wood, P. K., Guerra, M. J., & Manno, B. V. (1986). *Catholic high schools: Their impact on low – income students*, National Catholic Educational Association, Washington,
- Francis, L. J., Gibson H.M. (1993). Parental influence and adolescent religiosity: A study of church attendance and attitude toward Christianity among adolescents 11 to 12 and 15 to 16 years old. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 3(4)
- Groothuis, D. (1986). *Unmasking the new age*. InterVarsity Press.
- Hemminger, H. (1988). *Die Rückkehr der Zauberer: New Age; eine Kritik*. Rowohlt.
- Knoblauch, H. (1999). *Religionssoziologie*. Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Marinović Jerolimov, D. (2005). Tradicionalna religioznost u Hrvatskoj 2004.: između kolektivnoga i individualnoga. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 43(2 (168)), 303-338.

- National Catholic Educational Association, Search Institute (Minneapolis, &Minn.). (1986). *Catholic high schools: Their impact on low-income students*. National Catholic Educational Association.
- Religion and Youth in Croatia, in: Giordan Giuseppe (Ed.). *Annual Review of the Sociology of Religion*. Volume 1: Youth and Religion - Marinović Jerolimov, D. i Jokić, B. (2010).
- Simmel, G., Helle, H. J., Hirsland, A., & Kürn, H. C. (1989). *Gesammelte Schriften zur Religionssoziologie* (Vol. 18). Berlin: Duncker & Humblot.
- Spilka, B., Hood Jr., R. W., Hunsberger, B., & Gorsuch, R. (2003). *The Psychology of Religion: An Empirical Approach* (3rd ed.). New York: Guilford.
- Sutcliffe, S. J., & Gilhus, I. S. (2014). *New age spirituality: rethinking religion*. Routledge.
- Zrinščak, S., Črpić, G., & Kušar, S. (2000). Vjerovanje i religioznost. *Bogoslovska smotra*, 70(2), 233-255.

Prilog

Protokol

- 1) U kojoj ste vjeri odgojeni?
- 2) Možete li mi opisati vaš vjerski odgoj?
- 3) Kako bi danas opisali vaš odnos s Bogom?
- 4) Kako bi danas opisali vaš odnos s Crkvom?

5) Kako se religija pojavljuje u vašem svakidašnjem životu?